

Kantelijan vastine eduskunnan oikeusasiamiehelle Helsingin kaupungin opetusviraston selvitykseen

Vastinepyyntö: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Henrik Åström 26.11.2003. Mahdolliseen vastineeseen sain aikaa 31.12.2003 asti.

Kantelija: Jouni Luukkainen, dosentti, yliassistentti (mvs)
(Nykyään myös: Pääkaupunkiseudun vapaa-ajattelijat ry:n puheenjohtaja)
Matematiikan laitos, PL 4, 00014 HELSINGIN YLIOPISTO
p. (09) 191 24185, jouni.luukkainen@helsinki.fi

Kantelukirjeeni: 9.9.2003 (dnro 1991/4/03), 19.9.2003 (dnro 2097/4/2003) sekä 20.9.2003 (ilman omaa dnroaan, koska nämä kolme kantelukirjettäni pyynnöstäni yhdistettiin samaksi).

Saamani selvitykset: Helsingin kaupungin opetusviraston lausunto 21.11.2003 sekä sen liitteenä oleva yleissivistävän koulutuslinjan opetuspäällikön selvitys 13.11.2003.

Onkohan tapahtunut unohdus? Kolmatta (jatko)kantelukirjettäni ei ole selvityksissä tarkasteltu erikseen lainkaan. (Siihen, jättöpäivänsä 22.9.2003 mukaisesti, on kylläkin viitattu lausunnon otsikossa, mutta sivun 1 toisessa kappaleessa on kuitenkin virheellinen päiväys 11.9.2003.)

Vastineeni opetuspäällikkö Irmeli Halisen selvitykseen 13.11.2003.

I) Selvityksen aluksi kerrotaan, kuinka Helsingin kaupungin opetusvirasto on valmistellut ja toteuttanut uskonnonvapauslain aiheuttamat muutokset ja niistä tiedottamisen. Suureen määrään nähden olinkin viime elokuussa hämmästynyt siitä, kuinka esimerkiksi oli kuitenkin saatettu unohtaa se, että lukion opiskelijan osalta päätösvalta katsomusainevalinnasta — opiskelijan uskonnollisen aseman puitteissa edelleenkin — siirtyi huoltajalta opiskelijalle itselleen ja koski siis myös jo aiemmin lukio-opintonsa aloittaneita. Olen tietysti tyytyväinen, että huomautukseni tästä pyrittiin mahdollisimman pian ottamaan varteen. Mutta toisaalta, kuten kanteluseräni olen kertonut ja kuten alla kerron uudestaan, opetusvirasto ei edelleenkaan ole laatinut eräitä lomakkeita, joiden loogisuuden vuoksi pitäisi olla olemassa.

Pahoittelen edelleenkin sitä, että koulutustilaisuudessa 15.8.2003 unohdin antamani vaikenemislupaukseni.

II) Liitteenä tuli uusi nelisivuinen ohjeistus *Uskonnonopetus ja siihen osallistuminen*, jota minulla ei vielä ollut käytettävissäni kanteluani laatiessani. Ilmeisesti tähän viitataan sanoin ”Ohjeistus liitteenä” selvityksen sivun 2 toiseksi viimeisen kappaleen lopussa. Kommentoin tätä ohjetta heti aluksi lähinnä opetusviraston tiedoksi

ja pohjaksi tämän vastineeni jatkolle. Mukana seuranneet ryhmäkirje 6.8.2003/93 ja sen neljä (tiedote/lomake)liitettä ovat entisellään.

Sivun 1 kahdessa ensimmäisessä otsikossa on sanat ”Uskonnon opetus” tietysti korvattava sanoin ”Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus”.

Sivulla 1 sanoilla ”Muun kuin” alkavan kappaleen ensimmäinen virke olisi täsmennettävä seuraavaksi: ”Muuhun uskonnolliseen yhdyskuntaan kuin evankelisluterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvan oppilaan huoltaja voi valita, pyytääkö hän oppilaalle oman uskonnon opetusta vai ei.”

Sivun 1 viimeinen kappale näyttäisi aluksi jättävän voimaan lomakkeen *Osallistuminen oman uskonnon opetukseen* antaman elämäkatsomustiedon opetuksen vapaan valinnan huoltajalle, joka ei pyydä oman uskonnon opetusta johonkin (rekisteröityyn) uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla oppilaalle. Tätä käytäntöähän kantelussani vastustin. Mutta ilmeisestikin seuraava virke tarkoittaa vaatimani kaltaista rajoitusta tälle valinnanvapaudelle: ”Uutta on mahdollisuus valita elämäkatsomustieto silloin, kun huoltaja katsoo, ettei järjestetty oman uskonnon opetus vastaa hänen vakaumustaan eikä pidä sitä oppilaan oman uskonnon opetuksena.” Siis ”silloin, kun” olisi tässä ymmärrettävä ”silloin ja vain silloin, kun”. Tätä olisi korostettava tiedotuksessa sekä itse lomakkeessa.

Sivulla 2 pyydetään lomake *Osallistuminen oman uskonnon opetukseen* jakamaan peruskoulun/lukion aloittavien ohella edelleenkin vain ”huoltajalle/opiskelijalle hänen pyynnöstään, jos hän haluaa muuttaa nykyistä asiantilaa”. Ongelma on siinä, että ainakaan muun peruskoulun oppilaan kuin koulutulokkaan huoltaja ei ehkä tiedä, kuinka lainsäädäntö muuttui: tulihan uusia valinnanmahdollisuuksia. Kuinka hän siis osaisi pyytää?

Sivulta 2 selviää, että *edelleenkin uupuvat* kantelussani vaatimani katsomusaineopiskelua koskevat omat tiedotteensa ja lomakkeensa ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvan oppilaan huoltajalle, ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvalla opiskelijalle, mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattoman oppilaan huoltajalle sekä mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattomalle opiskelijalle. On epäasiallista, että he joutuvat tarvitessaan käyttämään lomaketta, jossa sanotaan, että sen täyttävät ”muun uskonnollisen yhdyskunnan kuin evankelisluterilaisen kirkon tai ortodoksisen kirkkokunnan jäsenet”.

Sivun 2 viimeisessä kappaleessa puhutaan mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattomasta oppilaasta, joka on ”saamansa kasvatuksen ja kulttuuritaustansa perusteella” esimerkiksi muslimi ja ”jonka uskonnoksi huoltaja ilmoittaa islamin”. Riittääkö tähän ilmoitukseen todellakin yksi huoltaja; eikö olisi vaadittava huoltajien yhteinen ilmoitus? Viitataan tällä monikatsomuksellisiin avio- ja avoliittoihin. Ilmoitus ei tietenkään saa sitoa enää lukion opiskelijaa, vaan hänellä on oikeus tehdä katsomusainevalintansa itse (ja hänellä on vasta valinnanvaraa onkin, kuten ET).

Sivulla 4 puhutaan aluksi perustuslain mukaisesti ”omantunnon syistä” oman uskonnollisen yhdyskunnan uskonnollisista tilaisuuksista vapautumisen perustana.

Mutta sitten tätä rajoittaa seuraava teksti, joka esitettiin jo koulutustilaisuudessa 15.8.2003 ja jota kantelussani kritisoin: ”Riittävä omantunnon syy on kyseessä, kun oppilaan huoltajalla/opiskelijalla on selkeä ja johdonmukainen vakaumus ao. asiasta.” Tässä tekstissä myös unohdetaan oppilaan oma omatunto.

III) Palaan nyt Halisen selvityskirjeen kohtaan, jossa hän vastaa esittämiini näkökulmiin. Käytän samaa numerointia 1)–6) kuin selvityksessä.

1) Tätä tarkastelin yllä I):ssä.

2) Kantelussani vaadin siis, että jos jonkin rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan oman uskonnon opetus on peruskoulussa/lukiossa järjestetty, niin tähän yhdyskuntaan kuuluva oppilas/opiskelija suljetaan pois elämäkatsomustiedon opetuksesta silloinkin, kun hänen huoltajansa/hän ei tätä oman uskonnon opetusta pyydä. Lomakkeet tarjosivat tämän mahdollisuuden.

Halisen selvityksen mukaan tarkoituksena olisi, että ainoan poikkeustapauksen tähän muodostaisikin vain se, että oppilaan huoltaja/opiskelija ei pitäisi tätä oman uskonnon opetusta todella omana. Tähän pitäisi silloin pyrkiä lomakkeen muotoilussakin. Toivottavasti sitten on niin, kuten Halinen vakuuttaa, että tästä ei koidu vaaraa elämäkatsomustiedon opetuksen luonteelle. Tässä suhteessa onkin hyvä, että myös korvaava muun aineen opetus on valittavissa.

Kantelussani tunnustin ja kiitin sitä, että ryhmäkirjeen 6.8.2003 ja sen liitteiden mukaan käytäntö olisi, että oman uskonnon opetuksen järjestettyä sitä pyytäneille korvaava muun aineen opetus olisi silti vapaasti valittava vaihtoehto sellaiselle, joka ei oman eikä enemmistön uskonnon opetusta pyydä. Mutta nyt niin selvitys kuin yllä kohdassa II) tarkastelemani uusi ohje sallisivat tämän valinnan vain äsken mainitsemassani poikkeustapauksessa. Tässä on vedottu opetusministeriön lakimiehen (eli siis ilmeisestikin lainsäädäntöneuvos Matti Lahtisen) laintulkintaan. Tämä on hyvin valitettavaa ja *on mielestäni väärää lain tulkintaa*. Mielestäni perusopetuslaki ja lukiolaki tekevät nimittäin tässä suhteessa eron toisaalta evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan ja toisaalta rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan oman uskonnon opetuksen välillä; mielestäni nimittäin lain termi ”pyytää” tarkoittaa oikeutta, vaan ei velvollisuutta.

3) Kantelin, että lomakkeiden ja tiedotteiden jakelu on ollut liian suppea, koska se rajoittui peruskoulussa vain koulutulokkaiden huoltajille sekä muutosta haluaville huoltajille ja lukiossa uusille opiskelijoille sekä muutosta haluaville opiskelijoille. Ongelma on siis se, että on tullut muutoksia sekä valinnanvaihtoehdoissa että päätösvallan käyttäjässä, mutta uusista oikeuksistaan eivät kenties ole saaneet tietää ne, jotka olisivat sitten halunneet jonkin muutoksen tehdä.

Halisen selvityksen mukaan peruskoulussa tietoa olisi saatavissa oppilaiden vanhempainilloissa. Mutta eiväthän kaikki niihin osallistu. Ryhmäkirjeen 6.8.2003 liite 3, joka jaettiin kaikille peruskoulun oppilaiden huoltajille, mainitsee uusien opetusjärjestelyiden koskevan lähinnä koulutulokkaita, mutta ei kerro, keitä muita ne mahdollisesti koskisivat. *Mielestäni tiedotus peruskoulussa on edelleen puutteellista*. Lukiossa tiedotus osittain vaatimusteni tähden on hoidettu ilmeisestikin kattavas-

ti, vaikkakin jälkikäteen. Halisen mainitsemaa sähköpostiviestiä rehtoreille en ole nähnyt.

4) Kantelin puuttuvista lomakkeista ja tiedotteista sekä siitä, että opetusvirasto ei kerro opiskelijoille heidän uusista oikeuksistaan.

Yllä kohdassa II) sivun 2 yhteydessä mainitsin, että eräät vaatimani asianmukaiset lomakkeet edelleenkin uupuvat.

5) Kantelin siitä, että tiedotuksen saavuttaessa vanhan lukio-opiskelijan ehkä vasta lukukauden jo pitkälle edettyä (jos silloinkaan, silloisen tilanteen pohjalta peläten) katsomusainemuutoksen tekeminen hankaloituisi tarpeettomasti.

Halisen selvityksen mukaan rehtorit voivat joustaa. Hyvä on niin; joustavuutta on tarvittu eritoten tämän syksyn tilanteessa. Toisaaltahan en tiedä, kuinka asiat sitten käytännössä ovat sujuneet.

6) Kantelin siitä, että on vastoin perustuslakia ja eduskunnan kannanottoja vaatia peruskoulussa/lukiossa oman uskonnollisen yhdyskunnan uskonnollisista tilaisuuksista omantunnon syistä vapautumiseen muuta kuin pelkkä huoltajan/opiskelijan ilmoitus.

Helsingin menettelytapa on rehtorin keskustelu huoltajan ja oppilaan/opiskelijan kanssa. Lukion tiedotteessa puhutaan ”perustelluista” omantunnon syistä.

Halisen selvityksen mukaan kysymys siitä, mitkä ovat omantunnon syyt, kun harkitaan oman uskonnollisen yhdyskunnan tilaisuuksista vapauttamista, ”on todella vaikea kysymys”. Miksi opetusviraston mielestä rehtorin sitten pitäisi ottaa siihen kantaa, kun eduskuntakaan ei pitänyt sitä mahdollisena ottaa? Miksi ihmisen omaantuntoon ei luoteta? Asiassahan ei ole ongelmaa, kunhan huomataan, että tuon uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyys ei useimmiten ole oppilaan/opiskelijan oma valinta eikä hän ole jäsen välttämättä kuin tahtonsa vastaisesta pakosta, jolloin siis myös itse jäsenyys voi olla vastoin hänen omaantuntoaan. Kysymys on tietysti toisenlaatuinen, jos jäsenyys on vapaaehtoinen ja vakaumuksen mukainen.

Kohdassa II) tarkastelemani ohjeen sivulla 4 mainitaan: ”Riittävä omantunnon syy on kyseessä, kun oppilaan huoltajalla/opiskelijalla on selkeä ja johdonmukainen vakaumus ao. asiasta.” Tässä ei tietystikään saa unohtaa oppilaan omaa omaantuntoa; sekä oppilaan että huoltajan omantunnon syiden on kummankin yksin riitettävä, jos huoltaja niin päättää. Lainaamani kohta tuntuu valtavan vaativalta; ihminen hän saattaa vasta pyrkiä kohti selkeätä ja johdonmukaista vakaumusta ja tuntee sen ensioireina siksi vastenmielisyyttä — siis omantunnon syistä — (kaikkei tai jonkin erityisen muotoista) uskonnon harjoittamista kohtaan. Kuten kantelussani selostin, koulutustilaisuudessa 15.8.2003 rehtoreille kerrottiin esimerkkejä, mutta vain uskonnon sisäisiä.

Halisen selvityksen mukaan keskustelumenettely olisikin siksi, että siinä ”voidaan varmistaa, että huoltajilla/opiskelijalla on varmasti riittävästi tietoa koulun toiminnasta ja tilaisuuksien luonteesta ratkaisunsa pohjaksi”. Eiköhän sitä tietoa ole muutenkin. On eri asia, jos oppilas huoltajineen/opiskelija haluaisi tietää jotain erityistä tilaisuuksien luonteesta ja pyytäisi siksi saada keskustella rehtorin kans-

sa. ”Keskustelu ei ole kuulustelu.” Rehtorin on siis sittenkin tyytyminen hänelle kerrottuun. *Miten on silloin selvitetty se, milloin rehtori voisi olla vapautusta myöntämättä ja mitä siitä seuraisi? Tästä ohjeet puuttuvat täysin.* ”Koululla on oppilaasta/opiskelijasta kasvatusvastuu.” Omantunnonvastaisuus uskonnon asioissa on kuitenkin subjektiivinen käsite eikä koulu voi siinä olla viisaampi kuin oppilas huoltajineen/opiskelija eikä sen sovi käyttää suurempaa päätösvaltaa kuin asianosainen.

Toivon opetusviraston itsensä pian huomaavan, että keskustelumenetelmästä voidaan ja on syytä luopua.

Keskustelussa rehtorin olisi kylläkin syytä kertoa alle 15-vuotiaan oppilaan huoltajalle, että uuden uskonnonvapauslain mukaan lapsen uskonnollisesta asemasta päättävät huoltajat yhdessä kuitenkin niin, että 12 vuotta täyttäneen lapsen uskonnollisen asemaan muutokseen tarvitaan lapsen oma kirjallinen suostumus. Eduskunnan tälle hyväksymä perustelu on, että lapsen uskonnollisesta asemasta päättäminen luetaan lapsen huollon piiriin siinä kuin kasvatuksestaakin päättäminen, johon se tietysti kytkeytyykin. Tarkasteltavassa tapauksessa huoltajat voivat siis ilmoittaa lapsen eronneeksi uskonnollisesta yhdyskunnasta. Jos oman uskonnollisen yhdyskunnan uskonnon harjoittaminen on omantunnon vastaista, onkin monesti johdonmukaisinta jättää tämä yhdyskunta.

Mainitsen vielä, että eduskunta hyväksyi 16.12.2003 yksimielisesti hallituksen esityksen (HE 35/2003) kirkkolain jäsenyysspykälän muuttamisesta kirkolliskokouksen esityksen mukaiseksi, ja tarkoituksena on, että laki tulee voimaan mahdollisimman pian. Ainoana rajoituksena uskonnonvapauslakiin on, että alle 12-vuotias lapsi voidaan liittää kirkon jäseneksi, jos (ja vain jos) vanhempi tai huoltaja on kirkon jäsen. Mutta valitettavasti eduskunta samalla äänestyksen tuloksena hyväksyi myös lausuman, jonka mukaan hallituksen olisi ryhdyttävä toimenpiteisiin uskonnonvapauslain jäsenyysspykälän kiristämiseksi suurinpiirtein kumotun lain mukaiseksi niin, että lapsen uskonnollisesta asemasta päättäminen ei enää olisikaan huoltajien ja lapsen itsensä asia. *Sanon tähän, että perustuslain huoltajalle antama valta päättää, että oppilas vapautetaan oman uskonnon harjoittamisesta koulussa, tukisi voimakkaasti sitä, että lakia ei kiristetä.* En huomannut mainita tätä seikkaa eduskunnan hallintovaliokunnalle lähettämässäni pyytämättömässä kirjallisessa lausunnossani, jossa muutoin puolustin tätä ansiokasta kirkkolain muutosesitystä ja uskonnonvapauslakia sen yhteydessä sillä, että huoltajat jo kumotunkin uskonnonvapauslain aikana saattoivat monessa tilanteessa käyttää suvereenia valtaa lapsen uskonnollisesta asemasta ja katsomusainevalinnasta päättämisessä. Selvää tietysti on, että viimeistään lukioikäisen olisi vastaavin perustein saatava itse päättää uskonnollisesta asemastaan, mikä sekin puhuu uskonnonvapauslain kiristämistä vastaan.

Vastineeni opetusviraston lausuntoon 21.11.2003

a) Ensin korjauksia lakiviittauksiin.

Sivun 1 neljännen kappaleen ensimmäisellä rivillä pitää sana ”muuhun” korvata sanoilla ”muuhun uskonnolliseen yhdyskuntaan”. Sivun 3 kolmannessa kappaleessa

sekä sivun 5 ensimmäisessä ja toisessa kappaleessa pitää lukiolaista (6.6.2003/455) poistaa 9 a § ja perusopetuslaista (6.6.2003/454) pitää poistaa 13 a §. Nimittäin vaikka nämä a-pykälät sisältyivätkin hallituksen esitykseen HE 170/2002, ne eduskuntakäsittelyssä poistettiin. Ensin sivistysvaliokunta lausunnossaan perustuslakivaliokunnalle ratkaisevasti rajoitti a-pykälät koskemaan vain koulun uskonnollisia tilaisuuksia sekä lisäsi niihin perustuslakiin viittaavat sanat ”omatunnon syistä” ja sitten perustuslakivaliokunta mietinnössään täysistunnolle poisti a-pykälät kokonaan, koska sen mukaan perustuslain 11 § ja koulun tiedotusvelvollisuus riittävät sellaisinaan.

b) Nyt käsittelen näin korjattua lausuntoa (korjaukset eivät itse asiaa mitenkään muuttaneet). En tarpeettomasti toista sitä, miten yllä kommentoin vastineesani opetuspäällikkö Irmeli Halisen lausuntoon. Sanon, että on hyvä, että lausunnossa korostetaan (sivun 2 viimeinen virke ja sivun 4 viimeistä edellisen kappaleen viimeinen virke) tiedotteiden, lomakkeiden ja www-sivujen ohjeiden täsmentämistä ja täydentämistä. Mutta minulle on epäselvää, riittääkö tämäkään. Tyydytyksellä panen myös merkille sivun 5 viimeisen kappaleen maininnan, että ilmoittamista olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen omantunnon vastaisesti ”ei tule tehdä tarpeettoman vaikeaksi”. Toisaalta ei tämäkään minulle riitä.

Toivon oikeusasiamiehen tekävän seuraavaa:

A) Opetusvirasto käyttää lain tulkintaa, että jonkin rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan oman uskonnon opetuksen järjestyttyä tähän yhdyskuntaan kuuluvan oppilaan huoltaja/tähän yhdyskuntaan kuuluva opiskelija voi sanoa, että kyseinen opetus ei kuitenkaan ole oman uskonnon opetusta. Tämä tulkinta on perusteltavissa. Mutta oikeus valita tällöin elämäkatsomustiedon opetus voi periaatteessa muodostaa vaaran elämäkatsomustiedon opetuksen uskonnottomalle luonteelle, jos tätä oikeutta käytetään kovin laajasti ja jos eritoten kyseinen yhdyskunta haluaisi puuttua opetuksen luonteeseen siihen osallistuviin jäseniinsä vedoten. Siinä ongelma siirrettäisiin väärään paikkaan. Selvitysten perusteella tämä ei ehkä kuitenkaan ole pelättävissä. Käytetyt lomakkeet ja tiedotteet eivät silti aseta rajaa elämäkatsomustiedon opetuksen valinnalle, joskin lomakkeita ja tiedotteita on luvattu parantaa. Koulun järjestämä muu korvaava opetus voi olla vaikeampi järjestää, mutta mielestäni sitä olisi tarvittaessa suosittava. *Toivon oikeusasiamiehen voivan yhtyä pyyntööni, että koska kyseessä on lakia pitkälle venyttävä tulkinta, opetusviraston on tilannetta tarkoin seurattava.*

B) Opetusvirasto käyttää lain tulkintaa, että jonkin rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan oman uskonnon opetuksen järjestyttyä tähän yhdyskuntaan kuuluvan oppilaan/opiskelijan olisi siihen (tai enemmistön uskonnon opetukseen) pääsääntöisesti osallistuttava, vaikka oman uskonnon opetusta ei olisikaan pyytänyt ja vaikka tilalle haluttaisiin nimenomaan koulun muuta korvaavaa opetusta. *Toivon oikeusasiamiehen huomauttavan, että tämä lain tulkinta on väärä.* Olen tarkastellut kysymystä perusteellisemmin Espoon kaupungin suomenkielistä koulutuskeskusta koskevan kantelukirjeeni 17.9.2003 (dnro 2083/4/2003) sivulla 7 perustelussani kohtaan 4).

C) Opetusvirasto ei jaa tiedotteita ja lomakkeita kaikille niille oppilaiden huolta-

jille, joille on tullut uusia valinnan mahdollisuuksia ja jotka kenties siksi jopa jäävät tietämättömiksi uusista oikeuksistaan. Jakelu ei edes muodostuisi kovin laajaksi. Vanhempainillat eivät voi korvata koteihin jaettavaa materiaalia. *Toivon oikeusasiamiehen huomauttavan, että tämä ei täytä viranomaisen velvollisuutta tiedottaa toiminnastaan.* Lukion osalta asia on hoidettu ehkä niin hyvin kuin jälkikäteen on voitu. *Toivon oikeusasiamiehen huomauttavan, että aiempi toiminta ei täyttänyt viranomaisen velvollisuutta tiedottaa toiminnastaan.* Palaan kysymykseen paljon ankarammassa muodossa E)-kohdassa.

D) *Toivon oikeusasiamiehn kertovan, että on vastoin perustuslakia ja eduskunnan kannanottoja vaatia peruskoulussa/lukiassa oman uskonnollisen yhdyskunnan uskonnollisista tilaisuuksista omantunnonsyistä vapautumiseen muuta kuin pelkkä huoltajan/opiskelijan ilmoitus.* Tämän olen perustellut kantelukirjeessäni 19.9.2003 ja sen liitteeksi (4) laatimassani tutkielmassa ”Koulun uskonnollisista tilaisuuksista vapautuminen” (15.9.2003).

E) Saamani selvitykset eivät ota lainkaan kantaa kolmanteen kantelukirjeeseeni 20.9.2003. Kirjeessäni on kyse siitä, että lainsäädäntö muuttui periaatteessa ratkaisevalla tavalla 1.8.2003. Siihen asti enemmistönä olevaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton oppilas/opiskelija osallistui tämän yhdyskunnan uskonnon opetukseen, ellei huoltaja ollut vaatinut vapautusta tästä opetuksesta. Nykyään tällainen oppilas/opiskelija osallistuu tähän opetukseen vain huoltajan ilmoituksesta/omasta ilmoituksestaan, ainakin lain mukaan. Erityisesti mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton oppilas/opiskelija on lain mukaan **automaattisesti** elämäkatsomustiedon opetuksessa tämän lukuvuoden alusta lukien, vaikka hän olisi ollut uskonnonopetuksessa siihen asti. Uskonnon opetus jatkuu vain, jos huoltaja/opiskelija niin haluaa. **Helsingin kaupungin opetusvirasto ei kuitenkaan ole tätä lain automatiikkaa toteuttanut.** Tämä automatiikka voisi kuitenkin käytännössä johtaa monen osalta siihen, että katsomusaineeksi vaihtuisi uskonnon sijaan elämäkatsomustieto aivan uuden lainsäädännön hengen mukaisesti. Tämä olisikin varmasti suurin muutos; sitäkö siis pelätään? Vastaava muutos koskisi myös esimerkiksi (vähemmistönä olevan) ortodoksisen kirkkokunnan jäseniä; heitähän on voinut olla evankelis-luterilaisen uskonnon opetuksessa. Tiedotteet ja lomakkeet pitäisi muotoilla asianmukaisella tavalla, ja niiden jakelusta pitäisi huolehtia. Ei lainsäädännössä puhuta eikä lainsäädännön valmistelussa puhuttu mitään mistään (jopa kahdeksan vuoden mittaisesta) **siirtymävaiheesta** kuten opetushallituksen ohjeessa, eikä opetushallituksen ohjeen mukainen pyrkimys pitää asemaltaan uskonnottoman oppilaan/opiskelijan katsomusaineopetus uskonnonopetuksena ole perusteltavissa. Kyse ei ole siis vain tiedotuksesta. Erityisesti peruskoulussa muutos voidaan toteuttaa vielä ensi lukuvuoden alkaessa. *Toivon oikeusasiamiehen ankarasti huomauttavan, että opetusvirasto on menetellyt aivan virheellisesti ja uskonnonvapauslainsäädännön uudistuksen hengen vastaisesti, kun se on jättänyt lain automatiikan toteuttamatta.*

Helsinki, ma 29.12.2003